

Александра Јовановић (Београд)*
Стефан Милосављевић (Београд)**

О ЈЕДНОЈ ЛЕТЊОЈ ГРАМАТИЧКОЈ АВАНТУРИ (*Eastern Generative Grammar*, Вроцлав, 2019)

Летња школа генеративне граматике – *Eastern Generative Grammar* (скраћено: *EGG*) – овог лета по други пут је одржана у Вроцлаву, од 29. јула до 9. августа.

1. Најпре неколико речи о самој школи.¹ *EGG* је школа генеративне граматике која се организује преко лета пре свега у земљама централне и источне Европе. Намењена је свима онима који желе да се (више) упознају са генеративним приступом (првенствено фонологији, синтакси, семантици), и то тако што ће моћи да слушају предавања врских научника из датих области и активно учествују у њима. Курсеви су сваке године тематски другачији (изузев оних уводних, нпр. *Introduction to Syntax / Introduction to Formal Semantics*) и оријентисани су око горућих лингвистичких питања (в. Табелу 1), о којима полазници радо размишљају и дискутују. Такође, полазници могу и сами 'наметнути' теме о којима ће се полемисати; тако, на тзв. *Open podium*-у могу изложити своја истраживања, предочити своја размишљања, дилеме, проблеме, итд.² Прошле године ова школа одржана је у Бањој Луци (в. Јовановић/Милосављевић 2019), а неке од ранијих школа одиграле су се у Чешкој, Пољској, Мађарској, Белорусији, Грузији, као и у Србији (две године заредом – у Нишу 2001. г., у Новом Саду 2002. г.). Заинтересовани млади научници (било да су бруцоши или постдокторанди) овакву граматичку авантуру могу себи приуштити за врло мало новца (реч је о симболичној суми); смештај је обезбеђен у сту-

---

* aleksandra.jovanovic@isj.sanu.ac.rs

** milosavka93@hotmail.com

¹ Детаљније информације о овој школи могу се пронаћи на следећем линку: <http://www.eggsschool.org/>.

² Распоред излагања на овогодишњем *Open podium*-у налази се овде: http://www.eggsschool.org/wp-content/uploads/2019/08/Open-podium-schedule-2019_v.3.pdf (14.12.2019).

дентском дому, где одседају како професори тако и полазници летње школе.

Фонологија	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ David Odden – Introduction of Phonological Computation and Representation ⇒ Christian Uffmann – Distinctive Feature Theory ⇒ David Odden – Formal and Substance Free Theories of Phonological Grammar ⇒ Christian Uffmann – Issues in Feature Theory
Синтакса	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Hedde Zeijlstra & Sandhya Sundaresan – Introduction to Syntax ⇒ Thomas McFadden – Clause Peripheral Agreements – Allocutivity, Complementizer Agreement and the Theory of Agree ⇒ Karlos Arregi – When heads move ⇒ Karlos Arregi & Emily Hanink – The syntax of switch reference ⇒ Jessica Coon – Hierarchy effects ⇒ Jessica Coon – Introduction to Ergativity ⇒ Emily Hanink – Internally headed relatives and clausal nominalization
Формална семантика	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Serge Minor – The Semantics of Grammatical Aspect in Slavic (and Beyond) ⇒ Elizabeth Coppock – Introduction to Formal Semantics ⇒ Deniz Rudin – The Semantics Discourse-Pragmatics Interface: Theory and Applications ⇒ Simon Charlow – Alternatives in Semantics

Табела 1 – Неки од овогодишњих курсева на EGG-у³

Наша овогодишња летња граматичка авантура подразумевала је слушање пре свега семантичких и синтаксичких курсева. Овом приликом задржаћемо се, ради илустрације, на три курса.

2. Нама најзанимљивији био је курс из формалне семантике посвећен граматичком аспекту у словенским језицима и шире (*The Semantics of Grammatical Aspect in Slavic and Beyond*), који је одржао Серж Минор (*Serge Minor*) – чему ћемо у овом приказу посветити највише речи. Начелно,

³ В. и <http://www.eggsschool.org/wp-content/uploads/2019/07/EGG-schedule-2019-2.pdf> (14.12.2019).

курс је био организован кроз два велика дела: (1) теоријска позадина и (2) аспект у словенским језицима. У оквиру првог дела најпре је дефинисан основни предмет курса – *аспект*, са освртом на различита схватања овог појма и термина. Фокус је био, пре свега, на разграничењу *граматичког* и *лексичког* аспекта, као и њиховој интеракцији. Заправо, иако је у центру пажње, како сугерише и сам наслов курса, био *граматички* аспект, доста простора у уводном делу било је посвећено управо *лексичком* аспекту. Разматрани су, на пример, различити формалносемантички тестови на основу којих се могу разликовати стања (*states*) од догађаја (*events*), као и различити догађаји међусобно – (вендлеровске) *активности* (*activities*), *остварења* (*accomplishments*) и *достигнућа* (*achievements*). У центру пажње биле су и различите концепције *теличности*, укључујући и однос доприноса глагола и доприноса његових аргумената (нпр. правог објекта) на (а)теличну интерпретацију. Друга велика тема првог дела курса био је прогресив у енглеском језику и тзв. *парадокс прогресива* (*the Progressive Paradox*). Последња, трећа велика потцелина првог дела уједно је послужила и као мост ка другом делу курса: у оквиру ње дискутовало се о различитим виђењима имперфективног и перфективног аспекта и њиховом међусобном односу.

Други део курса био је посвећен аспекту у словенским језицима – пре свега у руском, уз осврт и на друге језике. Као један од нама занимљивијих момената овог дела курса издвојили бисмо проблематизацију у литератури неретко подразумеване анализе по којој су сви имперфективни глаголи у руском и/или другим словенским језицима стања или активности, док су перфективни остварења и достигнућа.⁴ На курсу смо расправљали, рецимо, о томе да ли постоје несвршени глаголи који спадају у остварења (у српском би то био нпр. *градити* [замак]) или достигнућа (нпр. *губити* [новчаник]).⁵ Пред крај курса понуђено је једно могуће синтаксичко објашњење за однос граматичког аспекта, актионсарта и теличности у словенским језицима (засновано махом на грађи из руског језика).

Последњи час на курсу имао је облик интерактивне радионице. Наиме, говорници различитих словенских језика који су похађали курс (руски, чешки, словачки, пољски, српски) процењивали су прихватљивост реченица са имперфективом одн. перфективом у контекстима са тзв. квантификацијским хабитуалом (*Quantificational Habitual*), у примерима попут следећег:

⁴ Тако стоје ствари и у примени Вендлерове класификације на српски језик (в. нпр. Новаков 2005).

⁵ С. Милосављевић (2019), у великој мери инспирисан курсом С. Минора, представио је неке аргументе за издвајање имперфективних остварења и достигнућа у српском језику.

- (1) Кад [год] је Саша губила / изгубила новчаник, Марија га је налазила / нашла [за мање од два минута].

Како видимо, у наведеном примеру употребљена су достигнућа (*губити/изгубити, налазити/наћи* [новчаник]). Разматране су, такође, и реченице са другим типовима глаголских ситуација, у различитим синтаксичким контекстима. Прихватљивост одговарајућег аспекатског парњака испитивана је нпр. у односу на параметре у следећој табели:

главна клауза (<i>main clause</i>)	versus	кад-клауза (<i>when-clause</i>).
остварења (<i>accomplishments</i>) <i>цртати / нацртати</i> [слику]		достигнућа (<i>achievements</i>) <i>приметити / примећивати</i> [нешто]
непрефиксирана остварења (<i>unprefixed accomplishments</i>) <i>градити</i> [замак]		префиксирана остварења (<i>prefixed accomplishments</i>) <i>изграђивати</i> [замак]
могућност модификовања <i>за-адвербијалом</i> (<i>in-adverbial</i>) – пре свега да ли се он може употребити и уз имперфектив		

Табела 2

Занимљиво је да српски језик спада у словенске језике који у наведеним контекстима допуштају највише 'слободе' у избору одговарајућег видског парњака, што је чињеница – констатовано је на курсу – која тек треба да добије лингвистички одговор.⁶

Поменимо, макар узгред, да је у плану био и трећи велики део курса – онај посвећен усвајању и обради аспекта, као и његовом развоју у дијахронијској перспективи, али се до њега није стигло.⁷

Најзад, треба посебно истаћи приступ самог предавача и начин на који је у том смислу текао курс. Иако је осмишљен пре свега за оне који имају макар почетно знање из формалне семантике, предавања су била прилагођена и онима којима такво знање недостаје – и на тај начин што је коришћени формалносемантички апарат детаљно објашњаван и тако што су многа аспектолошка питања представљана најпре на 'интуитиван' на-

⁶ На курсу су разматрани примери са глаголом у перфекту. У српском језику, као што је познато, у датим контекстима може се употребити и потенцијал, који додатно утиче на могућност избора (или степен прихватљивости) одговарајућег видског парњака; на томе се, међутим, овом приликом не можемо задржавати.

⁷ Опис курса и слајдови са предавања доступни су на следећој адреси: <http://www.eggsschool.org/classes/serge-minor-the-semantics-of-grammatical-aspect-in-slavic-and-beyond/> (14.12.2019).

чин, близак различитим научним традицијама, а затим стављана у контекст формалног проучавања језика.

3. Предмет курса *Clause-Peripheral Agreements – Allocutivity, Complementizer Agreement and the Theory of Agree*⁸ (Thomas McFadden) била је једна веома 'необична' језичка појава: конгруенција предиката са саговорником (енгл. *allocutive agreement*). Овај феномен изучаван је пре свега на материјалу дијалеката језика тамил, али је посведочен и у многим другим језицима (нпр. у баскијском и јапанском). Наводимо један пример са часа као илустрацију овог језичког феномена:

- (2) Naan dzaaŋgiri vaaŋg-in-**een-ŋgæ**. [језик тамил]
 I Jangri buy-PST-1SG.SBJ.-**ALLOC**
 'Купио сам јангри [врста индијског слаткиша]'

Како видимо, предикат конгруира и са субјектом – о чему нам сведочи морфема *-een*, и са саговорником – на шта упућује морфема *-ŋgæ*. Откуд слагање са саговорником? Допринос морфеме *-ŋgæ* огледа се у томе што указује или на множинског саговорника или на јединског коме се говорник обраћа на учтив начин. Ако је саговорник особа блиска говорнику (те изостаје потреба за учтивошћу), говорник неће употребити поменути морфему (исп. *Naan dzaaŋgiri vaaŋg-in-~~een-Ø~~*). Ако је саговорник уједно и субјекат реченице, остаће само морфема која указује на конгруенцију са субјектом. Треба запазити да је у примерима попут (2) морфема за слагање са саговорником обавезна (а не факултативна) и да је у потпуности грамактикализована, са фиксираним местом у морфо-синтаксичком низу. Причу о овом језичком феномену нећемо даље ширити, само ћемо истаћи важно теоријско питање које се из свега овога изнедрава и које је покренуто на курсу: можемо ли говорити о *синтаксичкој* репрезентацији говорних чина нових одн. учесника у говорној ситуацији? И даље – шта нам конгруенција са саговорником о томе говори, будући да се учесник у говорној ситуацији јавља у реченици „(морфо)синтаксички”? Поред овога, на курсу се говорило о још једној занимљивој језичкој појави (сада ћемо је само споменути!) – конгруенцији комплементизатора са субјектом (*complementizer agreement*), коју илуструје следећи пример из баварског:

- (3) I moan, **dass-ts** es des guat tea-ts.
 I think **that-2PL** you.PL that good do.2PL

⁸ Хендауги и презентације са овог куска могу се погледати на овом линку: <http://www.eggsschool.org/classes/thomas-mcfadden-clause-peripheral-agreements-allocutivity-complementizer-agreement-and-the-theory-of-agree/> (14.12.2019).

’Мислим да сте то добро урадили.’

4. Рећи ћемо неколико речи и о курсу посвећеном интерфејсу семантике, дискурса и прагматике – *The Semantics-Discourse-Pragmatics Interface: Theory and Applications* (Deniz Rudin). Угрубо речено, главна теза датога курса била је да се значење исказа може разумети једино ако разумемо следећа три значењска нивоа: (1) семантички (одређивање истинитосне вредности исказа), (2) дискурсни (дискурсна ’ажурирања’ [*context updates*]) и (3) прагматички (нпр. шта се да закључити о говорниковим комуникативним намерама на основу његовог избора да исказ ’обликује’ на дати начин). Током курса искрсавала су теоријска питања типа како се наведена три значењска нивоа уклапају у досадашње теоријске оквире, зашто желимо да их сучелимо, и сл. До одговора на њих долазили смо практично, кроз конкретну језичку употребу – бавећи се значењем (1) епистемичких модалних глагола, (2) интонације, (3) императива. У вези са значењем императива, расправљало се, на пример, о томе да ли је његова директивна снага део његове семантике, те како објаснити његову илокуциону ’разноврсност’ (наредба, понуда, жеља итд.). Сва питања која су покренута на самим часовима поткрепљена су списком релевантне литературе, што омогућује полазницима да се и надаље, самостално, њима баве и истражују.⁹

5. Уместо закључка, издвојићемо још један ’доживљај’ који је употребио нашу летњу граматичку авантуру. Ево о чему је реч. Пре отприлике две године одгледали смо филм *Arrival* – који је побрао наше симпатије пре свега својом ’лингвистичком’ причом: главна јунакиња је лингвисткиња која, у сарадњи са физичарем, покушава да дешифрује језик ванземаљаца који су се нашли на Земљи. Док смо уживали пратећи како главна јунакиња долази до одређених језичких закључака, нисмо могли ни да замислимо да ћемо неколико година касније пратити курс¹⁰ лингвисткиње која је, у неку руку, стајала иза главне јунакиње. Другим речима, на овогодишњој летњој школи генеративне граматике имали смо прилику да упознамо Џесику Кун, лингвисткињу која је „као лингвисткиња” била ангажована у припреми филма *Arrival* (в. Кун, у припреми – за критички осврт на лингвистичку потку поменутог филма)¹¹.

---

⁹ Видети: <http://www.eggsschool.org/classes/deniz-rudin-the-semantics-discourse-pragmatics-interface-theory-and-applications/> (14.12.2019).

¹⁰ Реч је о курсу посвећеном ергативности, в. <http://www.eggsschool.org/classes/jessica-coon-introduction-to-ergativity/> (14.12.2019).

¹¹ В. и следеће линкове: <http://jessica.lingspace.org/arrival/>; <http://scienceandfilm.org/articles/2802/alien-speak-linguist-dr-jessica-coon-on-villeneuves-arrival> (14.12.2019);

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Јовановић/Милосављевић 2019: Александра Јовановић, Стефан Милосављевић, „Летња школа генеративне граматике (*Eastern Generative Grammar – EGG*, Бања Лука, 2018)“, *Свет речи*, 47/48, Београд, 33–35.
- Кун, у припреми: Jessica Coon, to appear, „The linguistics of Arrival: Heptapods, field linguistics, and Universal Grammar“, in: Jeffrey Punske, Amy Fountain, and Nathan Sanders (eds.), *Language invention for linguistics pedagogy*, Oxford: Oxford University Press. <http://jessica.lingspace.org/wp-content/uploads/2019/04/Coon%E2%80%93Arrival.pdf>. [14.12.2019]
- Милосављевић 2019: Стефан Милосављевић, „Тип глаголске ситуације и резултативност у српском језику, Факултетски истраживачки пројекат *Српски језик и његови ресурси: теорија, опис и примене*“ / 49. међународни научни састанак слависта у Вукове дане, Београд, 14. септембар 2019. [усмено излагање].
- Новаков 2005: Predrag Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije.